

משרד החנוך והתרבות - הסחלקה לתרבות תורנית

ג ל ו נ ו ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושלש

27

כ"ב ו-יד ארבעה שומרים

משפטים (תשכ"ד)

א. שאלה כללית:

בנא מציעא צ"ד ע"ב: פרשה ראשונה (כב ו-ח) נאמר בשומר חנם, שניה (מ-יא) בשומר שכר...

1. מניין לחז"ל שכך הוא, והלא לא נתפרש בתורה אם נתנו הפקדונות לשמירה בשכר או בחינם?

2. למה בחרה התורה כדוגמא לפקדון בפרשה ראשונה "כסף או כלים" ובפרשה שניה "חמור או שור או שה וכל בהמה"?

ב. ה'... אשר יאמר כי הוא זה עד האלוהים יבוא דבר שניהם אשר ירשיעון אלוהים ישלם שנים לרעהו.

רש"י ד"ה אשר יאמר כי הוא זה.

לפי פשוטו: אשר יאמר העד, "כי הוא זה אשר נשבעת עליו, הרי הוא אצלך" - עד הדיינים יבוא דבר שניהם ויחקרו את העדות אפי' כשרים הם וירשיענהו לשומר זה - ישלם שנים; ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוטמים ישלמו הם שנים לשומר.

ומקשה בעל "נמוקי רש"י" (ר' חיים הערשנזאהן):

לא ידעתי איך יתאים פה "פשוטו של מקרא", אשר יאמר העד כי הוא זה, אשר אין זכר במקרא לעדים, ולו היו בזכרים פה עדים היה צריך לכתוב: "אשר יאמרו כי הוא זה" ולענין מה הביא פה רש"י דין עדים זוטמים אשר שייך בכל מיני עדות "כאשר זמם לעשות לאחיו" ולמה לא יפרש פשוטו של מקרא על השומר ועל המפקיד?

א 1. נסה ליישב דברי רש"י ולהסביר למה לא יוכל לפרש פסוקנו על השומר ועל המפקיד?

א 2. וכך הסבר למה אין מלשון יחיד של פסוקנו ("אשר יאמר") מענה נגד פרושו של רש"י?

ג. י' שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם.

רש"י ד"ה ולקח בעליו: השבועה " ולא ישלם: לו השומר כלום

העמק דבר ד"ה ולקח בעליו: לפי הפשט נוטל הגבלה ולא ישלם: הפחת שנפחתה במיתה.

(1) מה קשה לרש"י בד"ה הראשון?

(2) " " " " השני?

א 3) למה הוצרך רש"י להוסיף מלת "כלום", מה תיקן בזה?

א 4) מה ראה בעל העמק דבר לקרא לפרושו פשט, ולמה אין הוא רואה בפרושו של רש"י (שהוא דעת חכמינו) את הפשט?

ד. י"ב אפי' סרף יטרף יבאהו עד הטרפה לא ישלם.

מכילתא ק"סב:

ר' יוחנן בר' יאשיהו אומר: "אם סרף יטרף יביאהו עד" - יביא עדים שנטרפה ויטא פטור מלשלם.

ר' יונתן אומר: "יבאהו עד הטרפה" - יוליך הבעלים אצל הטרפה ויהא פטור מלשלם.

רש"י ד"ה יביאהו עד: יביא עדים שנטרפה באונס ופטור.

ראב"ע " יבאהו עד: יביא קצת הנטרף להיות לו לעד, על דרך שכתוב (עמוס ג' יב) "כאשר יציל הרועה מפח הארי שתי כרעיים או בדל און".

רשב"ם ד"ה יבאהו עד: קצת מאברי הטרפה לעדות, כדכתיב "כאשר יציל הרועה מפי הארי שתי כרעיים או בדל און".

- (1) מה ההבדל מבחינה עניינית ולשונית בין ר' יוחנן (ורש"י) ההולך בעקבותיו) לבין ראב"ע ורשב"ם?
- (2) למי מן המפרשים הנ"ל מסייע הפסוק שמות ל"ה ה' הידועה לך תופעה לשונית זו גם ממקום אחר בס' שמות?
- (3) על מה מסתמך ר' יוחנן בפרשו "עד" שבכתוב בלשון רבים "עדים"?
- (4) מהו הפסוק מחומש בראשית שיכלו ראב"ע ורשב"ם להסתמך עליו?
- אא (5) מהיכן למדו ראב"ע ורשב"ם לפרש "עד" שלא כרגיל - כאיש חי שראה ונא לבני"ד ומעיד?
- (6) במה שונה ר' יוחנן מכל האחרים ולמה לא הביא רש"י דעתו כד"א, אחרי הביאו את דעת ר' יוחנן?

ה. י"ב הסרפה לא ישלם

רש"י אינו אומר "סריפה לא ישלם" אלא "הסריפה": יש סריפה שהוא משלם ויש סריפה שאינו משלם. סרפת חתול ושועל ונמיה משלם, סרפת זאב ארי ודב ונחש אינו משלם. ומי לחשך לומר כן? שהרי כתוב "ומת או נשבר או נשבה" - מה מיתח שאין יכול להציל, אף שבר ושביה שאין יכול להציל.

- (1) מה קשה לו בפסוקנו?
- א (2) הסבר כיצד מפרשים דבריו כאן את דבריו בבר' לא למ: ד"ה סריפתו ע"י ארי וזאב, ומהו הקשי שם שרצה רש"י ליישבו?
- אא (3) הסבר את המלים המסומנות בקר!
- אא (4) ויש מפרשי רש"י המקשים: למה זה לא הסתפק רש"י בהוכחתו הראשונה שיש חלוק בין סריפת ארי לבין סריפת נמיה, ומה הצריכו להביא עוד הוכחה נוספת מן ההיקש של "מיתה"?

ו. וכי ישאל איש מעם רעהו.

מכילתא קס"ג: "וכי ישאל איש מעם...". נתק הכתוב השואל מכלל שומר, ואמרו ענין בפני עצמו.

- (1) מהו הסימן הלשוני שמצאו בפסוקנו המורה על "ביתוק" זה?
- (2) מהו ההבדל הענייני בינו לבין שומר שכר ושומר חנם?

ז. י"ד אם שכיר הוא בא בשכרו

רש"י ד"ה אם שכיר הוא: אם השור אינו שואל אלא שכור, בא בשכרו ליד השוכר הזה, ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי ע"י שכרו השתמש בו ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין, ולא פרש מה דינו אם כשומר חנם אם כשומר שכר, לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל: שוכר כיצד משלם? ר' מאיר אומר: כשומר חנם, ר' יהודה אומר: כשומר שכר.

- (1) הסבר מי הוא לפי רש"י הנושא בפסוקנו ולמי מתיחס הכנוי של "שכרו"?
- אא (2) האם פסוקנו לפי פירושו רש"י הוא משפט תנאי שלא הושלמה תשובתו או יש לפנינו גם תנאי גם תשובת תנאי?
- אא (3) לשם מה הוסיף רש"י מלת "הזה" - (השוכר הזה) מה תיקן ע"י הוספה זו?
- (4) הסבר את נמוקי דעת ר' מאיר, שיהא דינו של שוכר כשומר חנם ואת דעת ר' יהודה שיהא דינו כדון שומר שכר!

ח. מדברי המדרש.

תנחומא ישן ראה ה': זה שאמר הכתוב (משלי כח כב) "נבדל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו". ר' אמל פתר קרא בשואל פרה; והיתה עינו צרה לשואל שתי פרות שאל אחת ושכר אחת "ולא ידע כי חסר יבואנו", דכתיב "בעליו אין עמו - שלם ישלם".

א (1) הסבר, כיצד ממחיש דין שואל את הפסוק במשלי?

א (2) מהו הלקח הכללי שרצה הדרשן ללמדנו?

תשובות יש לשלוח לנחסה ליבוביץ ירושלים קרית משה.

אנא, השאירו שוליים רחבים בצדי השוברתכם לתקונים ולתערוכות.